

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЗ «ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ К. Д. УШИНСЬКОГО»
ІСТОРИКО-ФІЛОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА УКРАЇНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ І
МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ ФАХОВИХ ДИСЦИПЛІН**

**ЛІНГВІСТИКА Й ЛІНГВОДИДАКТИКА: ЗДОБУТКИ
І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ**

01–02 грудня 2023 року

**МАТЕРІАЛИ
ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
МОЛОДИХ НАУКОВЦІВ**

Одеса – 2023

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЗ «ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ К. Д. УШИНСЬКОГО»
ІСТОРИКО-ФІЛОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА УКРАЇНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ І
МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ ФАХОВИХ ДИСЦИПЛІН**

**ЛІНГВІСТИКА Й ЛІНГВОДИДАКТИКА: ЗДОБУТКИ І
ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ**

01–02 грудня 2023 року

**МАТЕРІАЛИ
ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
МОЛОДИХ НАУКОВЦІВ**

Одеса – 2023

Катерина Козлова,
здобувачка другого (магістерського) рівня
вищої освіти 2 року навчання
історико-філологічного факультету
Державного закладу «Південноукраїнський
національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського»
Науковий керівник – к.пед.н., доц. Н. Ф. Босак

МЕТОДИ І ПРИЙОМИ ВИВЧЕННЯ НЕПОВНОЗНАЧНИХ ЧАСТИН МОВИ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В ЗЗСО

Анотація: У статті розглянуто дієві методи і прийоми, що допомагають учням опрацьовувати неповнозначні частини мови на уроках української мови, як-от: конструювання мовленнєвих одиниць, порівняння, зіставлення, узагальнення, доведення, аналіз тексту, перетворення, усі види мовного аналізу, редагування тощо, що забезпечить засвоєння учнями комунікативних особливостей цих частин мови.

Ключові слова: неповнозначні частини мови, методи і прийоми навчання, функційно-стилістичний аспект.

Abstract: The article discusses effective methods and techniques that help students work out incomplete parts of speech in Ukrainian language lessons, such as: construction of speech units, comparison, juxtaposition, generalization, proof, text analysis, transformation, all types of language analysis, editing, etc., which will ensure that students learn the communicative features of these parts of the language.

Keywords: minor parts of speech, teaching methods and techniques, functional and stylistic aspect.

Постановка проблеми та її актуальність. Одним із завдань НУШ є виховання особистості, наділеної вміннями й навичками вільно, комунікативно доцільно й виправдано користуватися мовними засобами під час сприймання висловлювань, їх творення в різних сферах, видах і жанрах із метою забезпечення мовленнєвої компетентності. Практика вивчення неповнозначних частин мови в закладах ЗЗСО, аналіз граматичних та стилістичних умінь і навичок учнів засвідчили недостатню увагу до опрацювання неповнозначних частин мови саме у функційно-стилістичному аспекті, що дало би змогу краще будувати власні висловлення різних стилів. Отже, актуальність обраної теми зумовлена проблемою формування в учнів основної школи мовленнєвих умінь, що забезпечить їхні комунікативні потреби засобами саме неповнозначних частин мови.

Аналіз наукових досліджень, у яких розглянуто порушену проблему. Опрацювання неповнозначних частин мови в ЗЗСО зводиться, в основному, до вивчення орфографічних правил без глибокого семантико-стилістичного аналізу та розкриття їх потенційних можливостей під час породження мовлення. Системні знання про лінгвістичну природу службових частин мови, їх функційну роль сприятимуть гарному мовленнєвому розвитку школярів. Відповідна спрямованість

уроків може досягатися в процесі використання спеціального дидактичного матеріалу, побудованого на зв'язних текстах, дозволить виразно продемонструвати текстотвірну функцію неповнозначних частин мови.

Проблема вивчення неповнозначних частин мови розглядалася вченими постійно і в різних аспектах. Наприклад, у психологічному (І. Синиця), лінгвістичному (І. Вихованець [1], К. Городенська [1], А. Грищенко [1], І. Кучеренко [2]), у лінгводидактичному (О. Мельничайко [3; 4], А. Нікітіна [5], М. Пентилюк [7], С. Омельчук [6]) аспектах.

Але наразі є проблема опрацювання службових частин мови саме у функційно-стилістичному аспекті.

Мета дослідження – проаналізувати основні методи і прийоми вивчення неповнозначних частин мови на уроках української мови, що сприятимуть формуванню мовленнєвих і комунікативних умінь.

Виклад основного матеріалу. Задля формування умінь виділяти неповнозначні частини мови за сукупністю їх ознак у тексті, класифікації усіх службових частин мови, виконання морфологічного аналізу, виявлення функцій і ролі в тексті, правильного використання цих частин мови у власному мовленні тощо ми використовували такі *види завдань*.

І. Вправи, спрямовані на формування аналітичних і комунікативних умінь:

а) *коментоване письмо*, яке супроводжувалось завданнями на виписування й визначення функцій неповнозначних частин мови в реченнях;

б) *знайдіть третє «зайве»* (через те що, тому що, ледве; дарма що, незважаючи на те що, якби; мов, наче, чи, аж);

в) поясніть правопис і поставте розділові знаки;

г) *складіть і запишіть речення за поданим початком*: «Прийменник – це ....».

Аргументуйте визначення;

г) *знайдіть у складеному вами тексті* з теми «Зима у вашому місті» сполучники. Схарактеризуйте їх як частину мови. Чим викликане повторення окремих сполучників?

д) *порівняйте речення за змістом і за структурою*:

- Сонце сходить. Степ жовтіє

- Сонце сходить, степ жовтіє.

- І сонце сходить, і степ жовтіє.

- Якщо сонце сходить, степ жовтіє.

Що допомагає виразити додаткові значення? Назвіть сполучники сурядності і підрядності. Зробіть морфологічний аналіз сполучників.

е) *порівняльний аналіз речень*;

е) *аналіз тексту і відповіді на запитання*: До якого стилю і типу мовлення належить текст? Назвіть його стилістичні ознаки. Як виражено логіку, аргументованість викладу в науковому стилі? Які неповнозначні частини мови використовуються в реченнях? Які слова служать засобом зв'язку в тексті?

ж) використовуючи схему морфологічного аналізу прийменника, сплучника як план, розкажіть про них як про частини мови. Думку обґрунтуйте;

з) Складіть *твір-роздум* про правопис прийменників, часток або сполучників.

II. Вправи, спрямовані на формування комунікативних і креативних умінь.

Оскільки послідовність вправ має відображати їх поступове ускладнення, ми добирали такі завдання, які передбачали зростання рівня самостійності учнів в оволодінні мовленнєвими навичками: вправи аналітичного характеру, вправи на перебудову мовного матеріалу, і вправи на самостійне створення висловлення.

Мовленнєва спрямованість завдань вирішувалася в комплексі із граматичними, орфографічними та пунктуаційними завданнями на одному дидактичному матеріалі. Отже, у такий спосіб ми забезпечували взаємозв'язок граматики з розвитком мовлення учнів. Цьому процесу посприяли завдання з розвитку мовлення, які активізували розумову діяльність учнів і допомагали усвідомлювати певне граматичне явище.

Типи завдань:

а) *творче списування*. Запитання і завдання;

б) *завдання на вибір прийменників, сплучників, найбільш виразних із смислового і стилістичного боків*. Використовуючи в таких вправах прийом порівняння, учні зіставляють кілька сплучників і прийменників, що належать до однієї функційно-сислової групи, і вибирали найбільш виразний мовний засіб для певної ситуації. Це посприяло стилістичному урізноманітненню мовлення, робило його чітким і виразним;

в) *творчі диктанти*:

- Використовуючи потрібні неповнозначні частини мови, утворіть складні речення: - Моя далека юнь, ти не здаєшся сном, ... зелене убрання одягнуть дерева (В. Сосюра); - Розкажи,... за горою сонечко сідає, ... у Дніпра веселочка воду позичає (Т. Шевченко);

Зробіть морфологічний розбір сплучників;

г) *вільний диктант із творчим завданням*: визначте стиль тексту, обґрунтуйте свою думку. Доведіть правильність уживання вставлених вами сплучників. Зіставте свій текст із текстом автора. Які сплучники ви не вжили?

г) *редагування текстів*: Дайте оцінку відповіді на уроці математики. Знайдіть мовленнєві недоліки. Чим можна їх пояснити? Як їх усувати? Відредагуйте текст, використавши сплучники, частки, необхідні в цій ситуації.

Ми також використовували *ситуативні вправи*, де повідомлялася мовленнєва ситуація і добирались мовні засоби (прийменники, сплучники, частки), необхідні для її реалізації; де потрібно було знайти і використати мовні засоби (прийменники, сплучники і частки) для певної ситуації; де було потрібно уявити ситуацію, що розкриває функційні особливості прийменника, сплучника і частки.

Наприклад, *вправа на конструювання мікротексту*: Ви почули свій

улюблений вірш, складіть про це мікротекст, передайте в ньому своє захоплення, використавши для увиразнення прийменники, сполучники і частки.

Вправа «мовленнєва ситуація»: Уявіть, що ваша подруга захворіла і не прийшла на тренування. Поясніть причину того, що вона не прийшла, уживаючи необхідні прийменники, сполучники і частки. Чому ви обираєте саме їх? Схарактеризуйте використані прийменники, сполучники і частки.

Стилістичний аналіз тексту. Завдання: вставте пропущені прийменники, сполучники і частки. Якого стилю текст? Яка мета тексту? Які мовні засоби характеризують цей стиль? Яку роль виконують прийменники, сполучники і частки? В якій ситуації можна використати цей текст?

Усний твір. Підготуйте переказ будь-якого параграфа з підручника математики. Проаналізуйте роль службових частин мови в цьому параграфі за таким планом: назвіть потрібні частини мови; схарактеризуйте їх; якого стилю текст; яка роль аналізованих слів у тексті?

У процесі виконання завдань учні самостійно здобували знання і на їх основі формували вміння вживати неповнозначні частини мови в текстах різних стилів. Навчання має здійснюватися в основному на продуктивному рівні. Основні використані нами методи і прийоми навчання розвивали мислення, чуття мови учнів, сприяли зв'язному висловленню думок, активізували продуктивну і творчу діяльність школярів.

Засвоєнню теоретичних знань посприяв і граматичний аналіз неповнозначних частин мови, оскільки цей вид роботи допомагає розвивати логічне мислення, виробляє навички самостійної роботи і є чудовим засобом для повторення, закріплення і перевірки знань з морфології. Велике значення в процесі мовного аналізу відіграла певна послідовність характеристик мовленнєвих одиниць, зумовлена багатоаспектністю мовного факту, що відображає структурні і значеннєві властивості слів. Це, на наш погляд, поглиблювало навички морфологічного аналізу і синтаксичного розбору речень і текстів.

Під час виділення ознак неповнозначних частин мови ми враховували їхнє функційне значення і стилістичну роль. Усі варіанти граматичного аналізу (повний і частковий, усний чи письмовий, самостійний чи за запитаннями вчителя, розбір-судження тощо) ми широко застосовували у вправах і завданнях комплексного характеру, які включали аналіз семантичних ознак та стилістичну роль неповнозначних частин мови.

Висновки і перспективи дослідження. Отже, у процесі вивчення неповнозначних частин мови у функційно-стилістичному аспекті ми використовували найефективніші методи і прийоми навчання: аналіз мови, моделювання структури конкретного елемента мовлення, конструювання мовленнєвих одиниць, порівняння, зіставлення, узагальнення, доведення, аналіз тексту, перетворення, усі види мовного аналізу, редагування тощо). Таким чином, функційно-стилістичний аспект вивчення неповнозначних частин мови

забезпечить засвоєння учнями комунікативних особливостей цих частин мови в курсі синтаксису.

Література

1. Вихованець І., Городенська К., Грищенко А. Граматика української мови. Київ : Радянська школа, 1982. 208 с.
2. Кучеренко І. Теоретичні питання граматики української мови: Морфологія. Частина 1. Київ : Видавництво КДУ, 1987. 172 с.
3. Мельничайко В. Лінгвістика тексту в шкільному курсі української мови. Київ : Радянська школа, 1986. 168 с.
4. Мельничайко В. Творчі роботи на уроках української мови: Конструювання. Редагування. Переклад. Київ : Радянська школа, 1984. 223 с.
5. Нікітіна А. Лексико-стилістичний аналіз тексту як засіб удосконалення комунікативних умінь і навичок учнів 5-7 класів. Дис...канд.пед.наук: 13.00.02. Херсон, 2000. 212 с.
6. Омельчук С. Навчання морфології на засадах дослідницького підходу: теорія і практика : монографія. Київ : Генеза, 2014. 368 с.
7. Пентиліук М. Аналіз тексту на уроках мови. Дивослово. Київ, 1999. № 3. С. 30-32.

Єлізавета Лизун,

*здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
4 року навчання факультету української
та іноземної філології та журналістики
Херсонського державного університету
Науковий керівник: д.філол.н., проф. В. П. Олексенко*

ЛІНГВАЛЬНІ ПАРАМЕТРИ УКРАЇНСЬКОГО РЕКЛАМНОГО ДИСКУРСУ

У статті досліджено лінгвальні параметри українського рекламного дискурсу. Наголошено, що рекламний дискурс орієнтований на просування товарів і послуг вербальними та невербальними засобами, мета – інформувати та спонукати споживачів до придбання певної продукції.

Ключові слова: реклама, рекламний дискурс, рекламний текст, лінгвістика, інформація, текст, споживач.

The article examines the linguistic parameters of Ukrainian advertising discourse. It is emphasized that the advertising discourse is focused on the promotion of goods and services by verbal and non-verbal means, the goal is to inform and encourage consumers to purchase certain products.

Keywords: advertising, advertising discourse, advertising text, linguistics, information, text, consumer.

Реклама супроводжує нас на кожному кроці: банери, телевізійна та радіореклама, поширення соціальними мережами, навіть коли купуєш якийсь продукт, на ньому може бути присутня реклама іншого товару. Ми можемо не розуміти що нам щось рекламують. Взагалі термін реклама трактують так: «Реклама – вид маркетингової комунікації, поширення заздалегідь оплаченої інформації з метою привернути до товару (послугі, компанії чи організації) або потенційних споживачів комерційних або інформаційних продуктів. Реклама — це інформація, що розповсюджується різними способами з застосуванням різних засобів, адресована широкому колу осіб та з метою залучення уваги до об'єкту